

РОЗДІЛ I. Початкова освіта

УДК 373.3.091.31

Гладій Л.І.,

*магістрантка кафедри фундаментальних дисциплін початкової освіти,
факультету початкової освіти та мистецтва, Дрогобицький державний
педагогічний університет імені Івана Франка
м. Дрогобич, Україна
(ivan-v@i.ua)*

Василиків І.Б.,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фундаментальних дисциплін
початкової освіти,
факультету початкової освіти та мистецтва,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Україна
(ivan-v@i.ua)*

Розвиток самоконтролю в учнів на уроках математики у початковій школі

У статті проаналізовано формування навичок самоконтролю в учнів початкової школи на уроках математики крізь призму психологічних та педагогічних досліджень. Встановлено, що самоконтроль як психологічне явище має велике значення для педагогічної практики, оскільки є невід'ємною складовою навчально-пізнавальної діяльності, основна мета якої – навчити дітей критично ставитися до своїх досягнень, самостійно знаходити помилки та виправляти їх. На основі аналізу науково-методичних джерел зроблено висновок, що самоконтроль як психолого-педагогічне явище повинно розглядатися у різних площинах, а для визначення ефективних шляхів формування його навичок важливо врахувати нейропсихологічні особливості сучасних учнів початкової школи. Описано три основні види самоконтролю – плануючий, операційний і підсумковий.

Ключові слова: самоконтроль, модуль, школярі, урок математики.

Development of self-control in students in mathematics lessons in elementary school

The article analyzes the formation of self-control skills in elementary school students in mathematics lessons through the prism of psychological and pedagogical

research. It has been established that self-control as a psychological phenomenon is of great importance for pedagogical practice, as it is an integral component of educational and cognitive activity, the main purpose of which is to teach children to be critical of their achievements, to independently find mistakes and correct them. Based on the analysis of scientific and methodological sources, it was concluded that self-control as a psychological-pedagogical phenomenon should be considered in different planes, and in order to determine effective ways of forming its skills, it is necessary to take into account the neuropsychological features of modern elementary school students. Three main types of self-control are described – planning, operational and final.

Key words: self-control, module, students, mathematics lesson.

Постановка проблеми. Навчальна діяльність – провідна у молодшому шкільному віці, і тому її структура повинна закладатися з перших днів перебування дитини в школі. Контроль пізнавальної діяльності школярів дає змогу відстежувати ефективність засвоєння учнями навчального матеріалу. Проте проведений формально, за принципом «хто давно не був опитаний», він не дає позитивних результатів.

Особливе місце в структурі навчальної діяльності займають дії самоконтролю, що мають специфічні функції: вони спрямовані на саму діяльність, фіксують ставлення учнів до себе як до суб'єкта цієї діяльності, внаслідок чого їхня спрямованість на розв'язання навчальної задачі має опосередкований характер (Бастун, 1997: с. 59).

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз останніх публікацій доводить, що проблема самоконтролю розглядається як важливий фактор будь-якої діяльності. Питання формування контролю й самоконтролю молодшого школяра аналізувалися в дослідженнях В. Давидова, Л. Абакумової, Л. Габєєвої, Г. Собієвої, А. Сердюка, І. Толмачової, А. Пачінової, І. Тухман, В. Рєпкіної, Д. Ельконіна та ін. Проблемі формування навичок самоконтролю на уроках математики присвячені роботи П. Ерднієва, С. Чуканцова, М. Манвелова та ін.

Мета статті. Описати прийоми формування навичок самоконтролю в учнів початкової школи для виконання обчислень на уроках математики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо детальніше етапи роботи з формування самоконтролю:

I етап – підготовчий. Включає такі завдання:

1. Формувати потребу у здійсненні дії контролю;
2. Сприяти усвідомленню дії контролю;
3. Актуалізувати знання про місце дії контролю у навчальній діяльності;
4. Збагатити знання дії контролю.

II етап. Включає такі завдання:

1. Вчити здійснювати підсумковий контроль.
2. Вчити ставити уточнювальні питання;
3. Вчити висловлювати свою думку;
4. Вчити виконувати велику кількість різноманітних завдань, побудованих на основі одного і того самого способу дії, співвідносячи їх із засвоєною схемою.
5. Розвивати вміння учнів виявляти помилки внаслідок дії, у діях вчителя.

III етап. Включає такі завдання:

1. Вчити здійснювати поопераційний контроль;
2. Вчити визначати причину виникнення помилки.
3. Розвивати вміння учнів виявляти помилки:
 - у діях своїх товаришів,
 - у процесі дії;
4. Вчити виконувати завдання та здійснювати перевірку за готовим алгоритмом. (Прохоренко, 2014: с. 49)

Робота на третьому етапі

1. Учні виконують завдання за готовим алгоритмом.
2. Діти виконують завдання, після яких їм пропонується перевірити розв'язання за готовим алгоритмом.
3. Не виконуючи дій, постав знаки порівняння.

$$\begin{aligned} & 3 \times (9 - 20 : 4) \dots 3 \times 9 - 20 : 4 \\ & 36 : 6 + 3 \times 2 \dots (36 : 6 + 3) \times 2 \\ & (45 + 27) : 9 : 2 \dots (45 + 27 : 9) : 2 \end{aligned}$$

4. Потрібно повідомляти учням спосіб перевірки розв'язаного завдання, рівняння, нерівності, тотожного перетворення. Роз'яснювати, що перевіряти треба не тільки остаточну відповідь, а й проміжні результати.

5. Розв'язання задач різними способами.

6. Повторне розв'язання задачі.

7. Дається вираз $4 \times 8 + 54 : 6 \times 9 - 7$. Розставте дужки так, щоб при обчисленні значення дії виконувались у такому порядку: множення на 9, розподіл, додавання, віднімання, множення. Відповідь поясни.

8. Дітям пропонується розв'язати приклад. Після розв'язку складається алгоритм перевірки.

9. Перевірка за допомогою сигнальних карток.

10. Виконання завдання із використанням докладного запису розв'язку.

IV етап. Включає такі завдання:

1. Вчити здійснювати плануючий контроль;

2. Вчити самостійно ставити навчальне завдання на основі контролю;

3. Вчити здійснювати рефлексивний контроль: реконструювати розв'язок товариша, вчителя;

4. Вчити розробляти алгоритм контрольної дії;

5. Вчити самостійно вносити корективи до застосовуваної схеми дії за рахунок пошуку та виявлення ще більш загальних підстав дії (Лісневич, 1998: с. 12).

Для ефективності навчання можна використовувати елементи модульної технології як метод самоконтролю. Дійсно, при модульному навчанні кожен учень включається до активної та ефективної навчально-пізнавальної діяльності. Тут індивідуалізація контролю, самоконтролю, корекції, консультування, ступеня самостійності.

Важливо, що учень має можливість більшою мірою самореалізуватися, і це сприяє мотивації навчання. У школярів формуються такі якості, як самостійність та колективізм.

Принципово змінюється і становище вчителя у процесі навчання, насамперед змінюється його роль. Завдання вчителя – обов'язково

мотивувати учнів, здійснювати управління їх навчально-пізнавальною діяльністю через модуль та безпосередньо консультувати. Вчитель хіба що розмовляє з учнями, активізує їх у міркування, пошук, здогад, підбадьорює, орієнтує на успіх.

Переваги використання модульного навчання у тому, що воно інтегрує все прогресивне, накопичене в теорії і практиці (Сак, 2005: с 129). Уведення модулів треба здійснювати поступово.

Висновки. На завершення можемо сказати, що не вважаємо описану систему навчання ідеальною. Важливо постійно вивчати нові методи, шукати нові підходи, іноді повертатися до минулого, так як в історії викладання у початковій школі чимало цікавого. Найголовніше – викликати в учнів інтерес до предмета та пробудити бажання займатися математикою надалі.

Список використаної літератури

1. Бастун, Н.А. (1997). *Діти із затримкою психічного розвитку та їх навчання*. Київ, 119 с.
2. Богданович, М.В. (1984). *Методика розв'язування задач у початкових класах*. Київ : Вища школа, 102 с.
3. Лісневич, Т.Г. (1998). *Цікаві задачі: посібник з математики для учнів початкових класів*. Тернопіль. 47 с.
4. Прохоренко, Л.І. (2014). Особливості операційного компоненту саморегуляції у молодших підлітків із затримкою психічного розвитку. *Особлива дитина: навчання і виховання*. № 1 (69). С. 47–55.
5. Розвиток пізнавальної самостійності учнів молодших і середніх класів у процесі навчання математики. (1977) [Тези доповідей республіканської науково-практичної конференції]. Кривий Ріг. 110 с.
6. Сак, Т.В. (2005). Психолого-педагогічні основи управління учбовою діяльністю учнів із затримкою психічного розвитку у школі інтенсивної педагогічної корекції. Київ : Актуальна освіта. 246 с.